

Schaatsen: de vergeten competitie 1924 - 1940

Oslo februari 1935. In Bislett schaatsen communisten en arbeiders aangesloten bij de vakbonden een alternatief wereldkampioenschap. Hemelsbreed slechts 800 meter verderop in Frogner is het officiële wereldkampioenschap. Het zijn beladen wedstrijden, omdat twee schaatsers uit Nazi-Duitsland meerijden in Frogner. Dat zijn de Noorse arbeiders niet. Het is hun er alles aan gelegen om het WK in Frogner te overtroeven. Maar is ze dat gelukt? De stemmen bleven verdeeld.

Tot verdriet van pers en publiek schreven de Russen zich in 1924 niet meer in voor de grote kampioenschappen. Dertig jaar lang lieten de communisten alle 'elitair burgerlijke' schaatstoernooien van de Internationale Schaats Unie (ISU) en de Olympische Spelen links liggen. En zij niet alleen, ook veel arbeiders aangesloten bij de Noorse vakbonden schaatsten in eigen verenigingen. De arbeiders waren aangesloten bij het verbond van arbeiderssporten: de Arbeidernes Idrettsforbund (AIF). Deze sociaaldemocratische sportbond bleef in tegenstelling tot de andere sportbonden contacten onderhouden met 'het nieuwe Rusland'.

Sporten in vakbondverband was uitermate populair in Noorwegen. In het hele land richtten arbeiders sportverenigingen op: voetbalclubs, schaatsclubs, wielerverenigingen. De arbeiderssportclubs hadden een moeizame relatie met de gevestigde elitaire Noorse sportbond (NIF). Vooral de schietverenigingen waren een doorn in het oog van de arbeiders, omdat de conservatieve regering deze sportclubs inzette om stakingen te breken.

De eerste schaatsvereniging voor arbeiders - de Arbeidernes Skøyteklub (ASK) - werd in Oslo opgericht in 1924. Daarna volgen meer Noorse steden met clubs zoals Reidulf, Falken, Grafia en Spero. De ASK bestaat nog. De letters staan nu voor Aktiv Skøyteklubb. Het is een openbare schaatsvereniging, waar de leden niets meer weten van de glorie-dagen van hun vereniging in de jaren twintig en dertig en de harde strijd van de Noorse arbeiders tegen de Russen.

Sport als klassenstrijd

In de ogen van de arbeiders en de Russen waren de kapitalistische evenementen oorlogen uitgevochten op een klein speelveld. In de arbeidersverenigingen was solidariteit het leidende principe. Sporten deed je samen met je kameraden, competitie werd (officieel) bijzaak: geen heldenverering, geen medailles, geen nationalistisch

vlagvertoon of volksliederen. In de stadions wapperden rode vlaggen. Eind jaren twintig kondigde de Sovjetoverheid zelfs een decreet af tegen het individueel najagen van records.

Verbroedering was het ideaal, maar van echte verbroedering was binnen de Noorse arbeidersorganisaties vaak ook geen sprake. De sociaal democraten en de Noorse en Russische communisten lagen in werkelijkheid natuurlijk ook voortdurend met elkaar overhoop, vooral over allerlei organisatorische kwesties. Maar bij de opkomst van het Nationaal Socialisme werden de rijen weer hecht gesloten.

1927: arbeiders-WK in Bislett

De Sovjets en Scandinavische arbeiders organiseren vanaf 1925 hun eigen internationale schaatscompetitie los van de ISU. Het is van meet af aan een volwaardige competitie die vaak kon wedijveren met alle 'officiële' toernooien, vooral dankzij de Russen. In de jaren twintig rijden de arbeiders en communisten alternatieve wereldkampioenschappen. Zoals op 12 en 13 februari 1927 in Bislett. Voor Rusland doen Kalinin, Melnikov en Kuchin mee. Voor Noorwegen rijden Hans T. Hansen, Larsen, Lind, en Syvertsen. Voor Finland rijdt de Olympische medaillewinnaar Frimann die zoals dat heette was 'overgelopen' naar de Finse AIF. De Russen bepalen de wedstrijd, zij bezetten in het eindklassement de eerste vier plekken. Melnikov wint drie van de vier afstanden en liet op de 500 meter slechts een tiende liggen.

In hetzelfde weekend en op dezelfde breedtegraad rijden de schaatsers van de ISU het Europees kampioenschap in Stockholm. Bernt Evensen, de schaatser die over het ijs lijkt te zweven, wint en is twee weken later in Finland ook wereldkampioen. Maar de EK en het WK kunnen niet in de schaduw staan van het alternatieve arbeiders-WK van Melnikov. Op alle afstanden rijden de Russen beter dan Evensen, Melnikov klopt Evensen zowel op de 5 als op de 10 kilometer met ruim 20 seconden! Natuurlijk zijn de omstandigheden niet zonder meer vergelijkbaar, maar de tijden van Melnikov laten geen twijfel over de vraag wie de beste schaatser van 1927 is. Maar Melnikov reed in een vergeten competitie. In 1935 slaat Melnikov weer toe in een weekend dat behoort tot de meest emotionele schaatsmomenten van de vorige eeuw.

Eind jaren 20 waren ook de topjaren van de AIF, vooral toen de jonge sprinter Hans Engnestangen zich aansloot zich aan bij de arbeiders. Maar als altijd volgden na de vette jaren de magere: de Sovjets namen in 1931 verder afscheid van het kapitalistische westen. Zij verbraken nu ook de banden met de sociaaldemocraten. De AIF reed niet meer tegen de Russen en Engnestangen koos eieren voor zijn geld en switchte terug naar de ISU. Engnestangen wilde op internationaal niveau blijven rijden. Twee jaar later wordt hij wereldkampioen in Trondheim. Ook de Noorse communisten richtten hun eigen sportbond op: Kampforbundet for Rød Sportenhet. Dat nam niet weg dat de arbeiderssport als nooit tevoren bloeide in Noorwegen. Meer dan 100.000 arbeiders sportten in vakbondsverband. In Nederland waren dat er 'slechts' 35.000.

Als de donkere wolken van het nationaal-socialisme zich in 1932 samenvakken boven centraal Europa, en de vakbonden in Duitsland en Oostenrijk worden ontbonden, verenigen de Noorse arbeiders en communisten zich weer in één bond, de vertrouwde AIF. In 1934 sluiten ook de Russen zich weer bij hen aan om gezamenlijk de strijd aan te binden tegen het nazisme. In die strijd krijgen zij tot verbazing van vriend en vijand belangrijke medestanders: de topschaatser Hakon Pedersen sluit zich aan bij de AIF. Maar nog belangrijker Olympisch kampioen en regerend wereldkampioen Bernt Evensen stapt over naar de arbeiders slecht enkele dagen voordat hij zijn wereldtitel moet verdedigen! Evensen had bovendien drie Olympische medailles op zak, is alle kleuren zoals het cliché ons vertelt.

Evensen was het seizoen van 34/35 nog wel begonnen in de bourgeois competitie. Hij werd Noors kampioen en tweede op het EK. Op thuisijs was hij de te kloppen man. Maar Evensen was een sociaaldemocraat in hart en nieren, hij groeide op in een arbeiderswijk in Oslo: de wijk Grünerløkka, waar vele grote Noorse sporters geboren en getogen zijn. In zijn omgeving bestond een enorme weerstand tegen de komst van nazi-schaatsers uit Duitsland naar het officiële WK. En in deze grimmige dagen organiseren de arbeiders en de communisten een alternatief WK in Bislett als de ISU in Frogner het WK organiseert. De arbeiders en communisten willen de burgerlijken graag een lesje leren. En zij vinden de wereldkampioen aan hun zijde.

Bislett – Frogner: 3 - 1

Bislett ligt midden in een woonwijk in de hoofdstad. Als het sneeuwde, viel het roet uit de schoorstenen met de sneeuw op het ijs. Het stadion is, bijna honderd jaar oud, onlangs gesloopt om plaats te maken voor een modern sportstadion. Veel Noren kijken met weemoed terug op de vergane glorie van Bislett. Dat geldt ook voor veel Nederlanders die warme herinneringen koesteren aan het oude Bislett waar Ard Schenk in 1970 wereldkampioen werd.

In de week voor de toernooien valt er een ijzige stilte over Noorwegen. Niemand spreekt of durft te schrijven over wat komen gaat. De messen zijn geslepen. De overheid en de ISU vrezen voor rellen vanwege de deelname van vooral de Duitsers. Het komt ze dus goed uit dat de arbeiders hun eigen wedstrijd rijden in Bislett. De ISU wil schaatsers niet weren vanwege het bestuur van hun land en natuurlijk staan ook de Olympische Spelen van 36 voor de deur.

Maar voor de arbeiders is de deelname van de Duitsers en Oostenrijkers al provocerend genoeg. Bij hen alleen vakbondsleden. Er wapperen rode vlaggen in Bislett en 12.000 toeschouwers zingen de Internationale luidkeels mee. Het zijn niet alleen twee kampioenschappen waarin beide kampen de besten willen zijn, het is ook een morele en politieke strijd die fysiek wordt uitgevochten op het ijs op 16 en 17 februari 1935: Bislett tegen Frogner!

De vakbonden zien het al als een morele overwinning dat hun tribunes bomvol zitten. Ook Frogner heeft over toeschouwers niets te klagen. Het wordt een confrontatie tussen twee ijsbanen die zo dichtbij elkaar liggen dat je het gejuich over en weer kan horen. De speaker in Bislett roept de tijden die in Frogner gereden worden steeds om. Hij hoort ze op de radio. Hij zweept het publiek in Bislett op, zeker als blijkt dat de arbeiders onder dezelfde omstandigheden – het vriest dat het kraakt - sneller rijden dan de 'bourgeoisie'. Elke afstand is er een: eerst rijdt Bernt Evensen de 500 meter in een nieuw vakbondsrecord van 43,3. Het record is het publiek om het even, veel belangrijker is dat ze Haraldsen in Frogner verslaan met 0.3 seconden. Het staat 1 – 0 voor Bislett. 's Middags op de 5000 meter laat Melnikov helaas 9 seconden liggen. Michael Staksrud rijdt in Frogner 830.0. De 5000 meter is voor Frogner.

De zondag is geheel voor Bislett! In Frogner rijdt de oude titaan Ivar Ballangrud een uitstekende 1500 meter. Hij slaat een gat van bijna een seconde met de aanstaande wereldkampioen Staksrud. Maar Melnikov, de oude, rode duivel duikt er in Bislett nog eens 0.4 seconden onder! Als Melnikov ten slotte op de tien kilometer de tijd van Staksrud met twee seconden verbetert, viert Bislett feest: Het staat 3-1 voor de arbeiders! De helden van Bislett zijn Melnikov en Evensen. Melnikov wint drie afstanden en is daarmee volgens de internationale regels wereldkampioen. Evensen is de beste allrounder.

In Frogner staat het Hadelandtrio op het podium: de voormalige arbeiderskampioen Hans Engnestangen (3), Ivar Ballangrud (2) en de nieuwe wereldkampioen Michael Staksrud.

Zij komen alle drie uit Hadeland, een voormalig Vikingkoninkrijk in Noorwegen. De winnaars van beide toernooien kennen elkaar goed. Het Hadelandtrio was in 34 betaald op tournee gegaan in Rusland. Zij hadden van hun bond die wel blafte maar niet beet immers niets te vrezen. De Noorse schaatsbond durfde hun beste rijders natuurlijk niet te diskwalificeren.

Verwarring en deceptie

Aan het eind van de zondag had iedereen zijn eigen winnaar al aangewezen. Maar voor de arbeiders kwam de deceptie op de maandag, toen de kranten de twee kampioenschappen vergeleken en Michael Staksrud tot de man van het weekend uitriepen op basis van zijn puntentotaal. Evensen was tweede en Melnikov derde. Het grote publiek was in verwarring en begreep de pers niet. De kranten legden geduldig uit dat het meest rechtvaardige systeem om het weekend te beoordelen het puntensysteem was, waarbij alle tijden teruggerekend worden naar 500-metertijden. Dat was het systeem dat de ISU toepaste als er geen schaatser was die drie afstanden won. Melnikov had weliswaar drie afstanden gewonnen, maar over het geheel genomen zouden slechts twee van die afstanden overeind blijven. Staksrud had hem immers op de 1500 meter verslagen. In Oslo volgden heftige discussies over het beste systeem om een winnaar aan te wijzen. Het grote publiek was geïnteresseerd, maar ook teleurgesteld. Voor velen bleef Melnikov de beste schaatser van dat legendarische weekend in Oslo en de uitslag Bislett- Frogner was en bleef 3-1!

De Tweede Wereldoorlog maakte een eind aan alle internationale competitie, ook aan de arbeiderscompetitie. In de jaren van de wederopbouw lag het internationale schaatsen op zijn gat. De arbeiderscompetitie herstelde zich niet meer. In 1953 schreven Russische schaatsers zich na dertig jaar weer in voor een WK van de ISU. Zorgvuldig voorbereid door Stalin, die de wereld wilde tonen dat het communisme wel degelijk veel te bieden

had. Stalin slaagde volkomen in zijn opzet. De Russen kwamen, zagen en overwonnen. Ook in Noorwegen verdween na de oorlog de arbeiderscompetitie volledig uit beeld. Er zijn nu niet zo heel veel getuigen meer. In 1999 toen de 75-jarige geboortedag van de AIF herdacht werd, reed Arnt Olaf Stillerud een nieuw wereldrecord op de 2500 m: 3.34,8. De 2500 meter was het handelsmerk van de AIF.